

Departament de DIDÀCTICA DE L'EDUCACIÓ VISUAL I PLÀSTICA
Professora Rosa Tarruella Planas
Campus Mundet – Universitat de Barcelona
Curs 2007-08

ALGUNES PAUTES DIDÀCTIQUES DE L'EDUCACIÓ VISUAL I PLÀSTICA A **PRIMÀRIA**

Introducció	pàg. 2
El desenvolupament sensorial	pàg. 4
Característiques generals de cada estadi, activitats i metodologies:	
6 anys	pàg. 10
Etapa esquemàtica, de 7 a 9 anys	pàg. 13
Etapa de realisme, de 9 a 11-12 anys	pàg. 20
Etapa pseudonaturalista, etapa del raonament, cap als 11 anys	pàg. 27
Avaluació: orientacions	pàg. 33
Bibliografia	pàg. 36

INTRODUCCIÓ

L'educació visual i plàstica a l'ensenyament primari és una de les millors eines per afavorir el creixement integral i significatiu de l'individu,

i per anar construint un col·lectiu

on les capacitats de crítica i de creativitat personals són valors principals.

La creació infantil, menys contaminada i mediatitzada que d'altres,

és una sensible aportació a la cultura de cada poble.

No podem desaproveitar aquests primers anys de l'Educació Infantil i sobretot Primària per donar als nens i nenes les ocasions de gaudir de l'art.

L'Art és un llegat universal per a totes les generacions. L'estudi dels diferents fets i recursos plàstics d'aquesta herència, adaptats als diferents nivells infantils, i la possibilitat de constants experimentacions,

ajuden a formular la seva pròpia percepció del món.

Els infants poden familiaritzar-se amb les obres artístiques d'una forma no massa diferent de com descobreixen el seu entorn. Els educadors hem de començar a plantejar-nos seriosament per què en l'Educació Primària no es produeix de veritat una estructuració perceptiva del fet artístic com qualsevol altre fet creatiu humà.

Vull dir que en aquesta etapa és important despertar i posar en funcionament els mecanismes perceptius que més endavant es constituïran en una consciència estètica.

És important, repeteixo, que les nenes i els nens desenvolupin una mecànica lúdica i ja crítica de resposta als fenòmens estètics alhora que practiquen la seva disposició creativa, a través de l'Educació Visual i Plàstica.

Aquesta educació no ha d'anar tan sols dirigida a fer-los *produir*,

sinó a fer que s'acostumin a percebre i valorar les altres produccions i que puguin enllaçar més tard o més aviat la creació artística a la seva esfera de coneixement, no tant com un fenomen aïllat i llunyà,

sinó com un signe més de l'activitat humana.

Sentir-se atrets pels colors d'un quadre abstracte,

inquieta-se per les formes o les llums i ombres de l'escultura del barri,

començar-se a demanar el perquè d'una forma d'un fanal,

meravellar-se davant d'un Greco, triar una làmpara pel seu disseny....

aquest llarg camí comença a dibuixar-se durant l'estada a l'escola primària.

Puc parlar per mi mateixa: recordo, de molt petita, com m'agradava de mirar un llibre de reproduccions de quadres flamencs -encara el conservo- i de com m'atreïen aquelles figures per a mi estranyes, la llum de l'espelma en una habitació fosca (Rembrandt), aquelles perdius escampades en una taula, aquells paisatges...

Aquella contemplació l'associo a quan em quedava a casa malalta,

per distreure'm em deixaven aquell llibre tan gran. Recordo que sempre el demanava.

No recordo en canvi un fet semblant a l'escola....

Els infants, des dels 6 anys (i ja abans) poden començar a familiaritzar-se amb les obres, objectes, accions, tractaments d'espai que nosaltres procurarem d'enllaçar amb altres obres dins de la història de l'art, del disseny, del passat o de l'actualitat. Com a educadors pressuposa per la nostra banda el nostre propi coneixement i interès general per la matèria i, sobretot, l'experiència de la nostra pròpia percepció. Podem fer-ho segons:

a) Una primera possibilitat:

Després de les seves realitzacions plàstiques. Això suposarà una reflexió sobre el seu treball i veure'l en una perspectiva més àmplia, mostrar-los el possible paral·lelisme de la seva creació amb les d'altres artistes o produccions,

b) Una segona possibilitat:

Començar a treballar en comú un aspecte artístic concret (una obra d'un artista, un moviment artístic, un folklore determinat: de la nostra ciutat, del nostre país, d'un altre lloc).

La primera possibilitat pressuposa per la nostra banda, com a educadors, el nostre propi estudi o recerca de les obres o models als quals poden acomodar-se les produccions fetes pels nens, i mostrar-ho.

La segona possibilitat, uns inicis d'estudi per part d'ells. Als 6 anys, poden ja començar a treballar dins d'aquest últim vessant, tot i adaptant l'educador, els continguts als objectius generals del cicle.

Potser quan els nens arriben als 10-11 anys, és el moment de potenciar més aquest descobriment de l'Art, en la segona possibilitat abans esmentada.

Les activitats citades a continuació han de connectar amb el nostre interès com a educadors amb la realitat actual i per extensió, amb l'art, el disseny, el nostre folklore més proper. I afegim, amb l'interès per altres cultures, altres folklores, per la creació artística, històrica i contemporània.

Per tant, aquestes activitats poden ser enteses, en la seva realització, com una posada en pràctica dels conceptes, missatges i tractaments dels materials que es puguin relacionar amb el que he repetit fins ara.

Es tracta d'acomodar als objectius, els continguts de les activitats i tècniques segons una determinada percepció estètica i artística

i potenciar una realització individual/col·lectiva els resultats plàstics de la qual siguin respostes-signes fruits d'unes percepcions, d'unes anàlisis, d'unes maneres de fer contemporànies.

Aquets apunts són fruits de converses amb companys, de lectures,

d'algunes maneres de pensar l'educació visual i plàstica,

de l'experiència docent de diverses persones que amb el temps l'hem anat compartint. I sobretot, de la percepció dels treballs dels infants i dels adolescents

durant bastants d'anys. A tots, el meu agraïment. Cito especialment Agnès Trias i Joaquim Chancho, que en moments diferents m'han ajudat a estructurar la meva pràctica i teoria docent.

Reflecteixen les meves afinitats, la meva forma d'entendre per on ha d'anar aquesta educació.

Rosa Tarruella,

Barcelona, 1997

EL DESENVOLUPAMENT SENSOPERCEPTIU

Es pot deduir de les investigacions de Piaget, Vigotski, Lowenfeld, Arnheim... que el pensament de l'infant es troba molt vinculat al seu mode de percepció i que aquesta està fonamentada en les seves experiències senso-motores que comporten en si mateixes un tipus d'activitat mental.

L'activitat manipulativa es va entroncant amb l'activitat perceptiva, amb la imaginació i amb l'expressió. La primera precedeix les altres des de molt abans, ja des dels primers mesos de vida, i l'única idea que tenim del seu desenvolupament intel·lectual ens ve donada per les actituds i caràcters de la seva motricitat.

El procés mental d'elaboració de les imatges en els infants es va reflectint en les seves representacions gràfiques i plàstiques, alhora que van adquirint també les nocions de l'espai que viuen, començant per l'espai del seu propi cos.

Per tant, l'evolució del seu gest gràfic i plàstic es relaciona amb la comprensió del seu esquema corporal, i va molt lligada a la seva percepció de l'espai.

D'ací es pot deduir la importància de les **exploracions amb el propi cos i amb els sentits** per comprendre's, comprendre els altres i el seu entorn, els objectes i l'espai. Per percebre, i posteriorment poder representar, hem de viure d'una manera total, començant pel nostre propi cos, movent-lo i aprenent a mirar aquests moviments en relació amb nosaltres, amb l'altre, amb els objectes, amb l'espai.

1. La percepció

La percepció significa molt més que el simple coneixement visual dels objectes, inclou la intervenció de tots els sentits, tant les experiències cinestèsiques com les olfactivas, les tàctils, auditives i visuals.

També es nodreix amb les emocions i els records (el nostre interior).

I amb les fantasies i somnis (l'imaginari).

I és evident que les circumstàncies ambientals, familiars, i en general l'entorn -immediat o ampli (el context o hàbitat, regió, país...)- són factors també molt determinants.

Quan el nen i la nena comencen a establir significats amb el seu cos, amb l'altre, amb els objectes, amb el seu entorn, comencen a exercitar la seva capacitat perceptiva. És un camí llarg format per diferents etapes, estudiades per diversos autors especialment en la disciplina de la psicologia.

La nostra disciplina, l'educació visual i plàstica, s'ocupa d'aquelles teories en la mesura que ens ajuden a definir l'evolució graficoplàstica del nen,

a través de la representació en bidimensió i tridimensió de les seves imatges mentals fruit de:

- la seva percepció a tots els nivells -visual, tàtil, olfactiva, auditiva-,
- la seva percepció de l'espai,
- la seva capacitat imaginativa,

i també la representació del seu llenguatge oral.

2. Percepció visual i percepció no visual o hàptica. Lowenfeld i Arnheim

La percepció no funciona d'una manera idèntica en els individus. Lowenfeld (1947) en parla quan es refereix a les produccions artístiques dels nens segons el tipus de percepció visual o no visual, i sobretot Arnheim (1957, 1989) d'entre alguns d'altres s'ha preocupat d'anar més a fons sobre el que deia Lowenfeld.

Aquest últim va treballar amb persones amb diferents graus de visió i fins i tot ceguesa parcial (1939, 1945, 1966) i segons els resultats va veure que existien estímuls diferents de percepció, que determinen dos tipus bàsics de creativitat:

- **El tipus visual**, que es relaciona amb el seu medi a través dels ulls com a espectador. Tipus observador, més aviat objectiu, primer veu la totalitat sense detalls. Les seves impressions visuals li configuren una imatge mental *visual*.

- **el tipus no visual (hàptic)**, que es relaciona amb el medi a través de les sensacions corporals i d'experiències subjectives. Tipus emocional, més aviat subjectiu, capta el detall sense la totalitat perquè el seu acostament a l'ambient el fa a través de sensacions musculars, experiències cinestèsiques, impressions tàctils. Aquestes sensacions li configuren una imatge *no visual*.

Cap als 11 o 12 anys és quan es manifesten més clarament aquestes diferències i no tots els nens es troben situats en un d'aquests grups. La majoria es troben repartits entre els visuals (47%) i els hàptics (23%).

Ens interessa remarcar que si bé és més tard, ja a principis de l'adolescència, que aquests tipus es manifesten, és molt evident que els mecanismes perceptius ja estan funcionant de manera diferent des de molt abans i ho hem de tenir molt en compte a l'hora d'observar els processos maduratius i d'acostament perceptiu dels nens. És a dir, no calibrar només amb l'òptica d'un sol tipus de percepció.

3. L'espai

L'espai és un concepte desenvolupat en el cervell a partir de dades perceptives i cinestèsiques. Tipus d'espai:

- Espai físic: És l'espai en general. Quan ens referim a un lloc, parlem d'espai *topològic*.

- Espai gràfic, plàstic o virtual: Tot allò representat sobre uns suports, amb uns materials i unes tècniques. Espai bidimensional i tridimensional.

La relació de la persona amb l'espai és a diferents nivells:

a) Espai exterior: espai no abastable amb els moviments corporals, per tant, només estructurat mentalment. És un espai objectiu. Camp visual: espai abastable a la nostra mirada.

b) Espai intern: espai abastable amb els moviments corporals. És un espai subjectiu.

c) espai mental: propi de cada ésser humà, on es configuren les seves imatges. És un espai que rep dades i en dóna.

Recordem alguns codis, nocions i relacions espacials:

Codis d'orientació: Direccionalitat, situació, posició. Distància. Lateralitat.

Direccionalitat: És la noció de la direcció o el sentit cap on van els moviments que realitzem amb el propi cos o amb una part,

i el que realitzen els objectes o persones independentment del nostre cos: cap a mi, cap a l'altre; tombat, sobre el cantó... (cap als 3 anys).

Situació i posició: Horitzontal, vertical, en profunditat, lineal, circular.

Distància.

Lateralitat: Coneixement de l'existència de dos costats simètrics del cos amb les seves diferències funcionals. Lateralitat ocular, manual, de membres inferiors.

Entre els 5 i els 8 anys l'infant sap distingir la seva dreta de la seva esquerra, però no sap passar a la dreta i a l'esquerra d'una altra persona, cosa que anirà aprenent entre els 8 i els 11 anys.

Fins al començament de l'etapa pseudorealista (11-13 anys) no sabrà situar els objectes els uns en relació amb els altres, independentment de la seva posició.

Relacions de similitud i diferència: forma, mida, textura, color, pes, gruix.

Relacions de representació:

- ple-vuit, dins-fora, al voltant, obert-tancat, a prop-lluny (**espai topològic**).
- orientació -a dalt, a baix, a la dreta, a l'esquerra-, mesures (**espai projectiu**).
- inclusió o síntesi dels objectes dins formes geomètriques; punt de vista; escala; comprèn els conceptes d'espais topològic, projectiu, i els sistemes de mesura (**espai euclidià**).

4. L'esquema corporal

Vol dir coneixement concret del lloc que ocupa cada una de les parts del cos.

Es la representació mental del cos com un conjunt. Conèixer les diferents parts del cos i les seves funcions. En la formació de l'esquema corporal intervenen:

- les sensacions externes que actuen sobre el cos
- les pròpies impressions perceptives
- les sensacions cinestèsiques.

La comprensió dels nens del seu esquema corporal és difícil i va molt lligada, a la vegada que la interfereix, a la seva percepció de l'espai. Això sobretot es fa palès en els problemes de lateralització.

Una de les funcions més importants per a la comprensió de l'esquema corporal propi és la motricitat i el seu desenvolupament en coordinació amb la vista, encara que no podem deslligar-la de les altres funcions (sensorialitat, intel·ligència, llenguatge, personalitat) ja que l'evolució dels infants es basa en la interrelació de totes aquestes.

5. La motricitat

Concepte relacionat amb els moviments corporals.

Motricitat àmplia o grossa: Es refereix al conjunt de moviments que es realitzen amb la intervenció de tot el cos i que exigeixen una coordinació global.

Motricitat precisa o fina: Es refereix al conjunt de moviments que exigeixen un control molt precís dels segments del cos que participen en el moviment. En general fa referència a la motricitat manual i també a la coordinació oculomaneal.

Principals tasques d'educació de la motricitat per una coordinació oculomaneal:

- a) Educació Infantil: Manipulació. Llançaments. Recepció. Impactes. Recollides. Deixar. Conduir.
b) Educació Primària: Reforçament de les tasques motrius per a una millor o correcta coordinació oculomaneu.

6. Sobre el significat de la manipulació

La continuadora de Piaget, Constance Kamii, ens fa parar l'atenció sobre el significat extens del concepte: en la manipulació d'un objecte hi ha implícita una acció i aquesta té una part mental sense la qual l'acte extern no seria més que una manipulació inconscient.

Per tant podríem establir:

- manipulacions inconscients
- accions, que suposen manipulacions que poc a poc esdevenen conscients: amb aquestes manipulacions el nen adquireix un coneixement físic a través de l'observació del material i la seva reacció o la del objecte i la seva reacció (coneixement dels objectes en la seva realitat externa observable).

Però a la vegada l'adquisició del coneixement físic no depèn només dels sentits del nen, sinó de la interpretació que ell fa de la informació sensorial, mitjançant la seva estructura logicomatemàtica (coneixement que consisteix en les relacions que creem i imposem als objectes: dos llapis, un de color blau, un altre de groc: la diferència és una relació creada mentalment per l'individu al posar els dos objectes en connexió). No es pot separar un coneixement de l'altre, segons Piaget, que diferencia fonts externes (coneixement físic) i internes (coneixement lògic-matemàtic) de coneixements.

Kamii afegeix que **la manipulació és essencial per adquirir un coneixement físic** i que quan l'infant adquireix aquest coneixement per la manipulació, **no és només un acte extern**, és també la manifestació d'un acte intern, **mental**: quan toco una pruna per saber si està madura, aquest acte és la manifestació d'un desig de conèixer l'objecte. El que importa en l'acció és la part mental, sense la qual l'acte extern no seria més que una manipulació inconscient.

7. Quadre de les etapes evolutives de la representació gràfica i plàstica

Avançant que el marc de cada etapa és movable, ja que no es poden globalitzar totes les individualitats infantils, podem establir un quadre que més o menys emmarqui les diferents etapes:

Fins a 2 anys:	Període sensomotor
2-3 anys:	Acabament etapa psicomotriu. <u>Inici de l'etapa semiòtica o dels símbols</u> . Comença el pas del pensament cinestèsic (fet de sensacions i control muscular) a pensament imaginatiu: imatges mentals.
4-7 anys:	<u>Etapa semiòtica-sincrètica</u> (globalitzadora) <u>del simbolisme descriptiu</u> . Comença a descriure la realitat a través de símbols gràfics i plàstics. Això pressuposa el fet que ja comença a relacionar les seves realitzacions, el seu pensament i la seva realitat. Els conceptes, els extrau de la seva acció, no encara de la reflexió.

- 7-9 anys: Etapa esquemàtica.
 Desenvolupament d'un concepte definit de la forma.
 Queda en segon terme l'aspecte semiòtic-sincrètic i passa a les «operacions concretes», esquematització de les representacions.
 No abandonarà el pensament sincrètic (aprehensió per globalització) fins a l'etapa abstracta (12-13 anys...).
- 9-11 anys: Etapa realista.
 Fins ara el seu concepte visual era esquemàtic, ara es realista, busca representar la realitat amb més o menys detall.
 Etapa molt crítica: pèrdua de confiança en la capacitat creadora.
 Caldrà potenciar la dimensió comunicativa que té l'etapa en sí pel fet d'adquirir consciència de l'entorn i també la dimensió funcional, que el que faci tingui una funció (el pensar en per qué servirà, per a qui...)
- 11-13 anys: Etapa pseudorealista (pseudonaturalista segons altres autors).
 Accentuació tendència visual i hàptica. Passos cap al criticisme.
- 13 anys: Etapa del raonament abstracte.
 Deixa de crear? Si crea amb l'expressió lingüística, per què no amb la plàstica?
 Èmfasi en el concepte de creació: solucions.
 Aprenentatge de tècniques. Descobriments de la gamma de possibilitats que té l'expressió plàstica.

8 . Etapes evolutives de la percepció de l'espai

Respecte a les etapes evolutives de la percepció de l'espai, hom distingeix tres menes d'etapes:

- L'etapa de l'**espai viscut**, que coincidiria amb l'etapa preoperacional (2-7 anys), en la qual l'infant copsa l'espai mitjançant la vivència del seu propi moviment en aquest. (Educació Infantil i principis de Primària). L'espai és viscut perceptivament, és l'etapa de l'**aquí** i del propi **cos** com a instrument de mesura: serà l'etapa del treball psicomotor.
- L'etapa de l'**espai percebut**, dels 7-12 anys (estadi de les operacions concretes), en la qual ja serà capaç d'analitzar l'espai a partir de l'observació a distància (la major part de Primària). És l'etapa de l'espai percebut, en què l'observació, la mesura i el dibuix ens donaran la clau per posar les bases de la interpretació del plànol i el mapa. En aquesta etapa s'ha de treballar amb l'escala gran perquè els nens necessiten poder observar la relació entre el plànol o el mapa i l'espai real que representen.
- L'etapa de l'**espai concebut**, dels 12-15 anys (estadi de les operacions formals), en què pot començar a establir relacions i generalitzacions sobre els conceptes de volum (comença a finals de Primària). Aquesta etapa comença

amb l'inici de les operacions formals o abstractes. Això significa, d'una banda, la possibilitat de començar a treballar amb mapes a escala petita; i de l'altra, de poder establir relacions i generalitzacions.

Com a síntesi, l'evolució que fan la nena i el nen en la seva comprensió de l'espai va de l'etapa de l'**aquí** a l'etapa de l'**allà**, fins arribar a l'etapa de l'**a tot arreu**.

9. Formes de representació de l'espai segons l'edat

Recordem també les formes de representació de l'espai segons l'edat:

a) Espai topològic (a prop, lluny, tancat, obert, continu, discontinu, ple, buit...) **Fins als 3-4 anys**. El factor **egocentrista** fa que l'infant percebi l'espai de forma subjectiva, deformant-lo d'acord amb les seves pròpies dimensions. Transforma l'espai d'acord amb els seus interessos, segons la seva imaginació. Durant aquest temps, tenen lloc els següents passos:

Primer es dona la distinció de figures plenes i buides.

Després es passa a la distinció de figures obertes i tancades

Més tard, es passa a la distinció de rectes i corbes

b) Espai projectiu (orientació: a dalt, a baix, a la dreta, a l'esquerra...).

Des dels 4-5 anys cap endavant.

Als 4-5 anys comença, encara que poc. Domini encara del punt de vista egocèntric, en comptes de molts punts de vista. Espai intuïtiu, emocional, orientacions dreta, esquerra...

Després, fins als **7-8 anys**, el factor del seu **sincretisme** influeix sobre la seva percepció de l'espai i fa que es confongui entre allò que és accidental i allò que és essencial. No sap distingir entre l'objecte i l'espai que aquest ocupa.

Entre els **6-10 anys**: Domini de línies rectes i corbes. Mesures i formes.

Fins als **8-9 anys** un nou factor, el **realisme intel·lectual**, fa que percebi l'espai tal com el pensa, no tant com el veu de veritat. Així representarà allò que sabrà, no allò que veurà (p.ex. dibuixarà les línies de tren paral·leles, encara que les vegi amb perspectiva, perquè sap que no s'ajunten mai).

c) Espai euclidià (comprèn els conceptes d'espais topològic, projectiu, i els sistemes de mesura).

Entre els **8** i els **16 anys**. Intents d'usar la perspectiva, als **9-10 anys**; inicis a la comprensió de les mesures i geometria.

Les formes representades en/o segons aquests tipus d'espais reben el mateix nom que l'espai al qual pertanyen.

CARACTERÍSTIQUES GENERALS DE CADA ETAPA, ACTIVITATS I METODOLOGIES

Les **característiques generals de cada etapa** que s'aniran presentant per les edats aquí tractades són aproximacions als estadis dels infants, i no vol dir que sempre valgui el mateix per a tots. Marquen un índex general, sobre les quals hem d'anar posant més èmfasi.

6 ANYS.

1. Característiques generals i metodologia

Continua en la mateixa etapa que en els dos anys anteriors, és a dir, la del simbolisme descriptiu: intenta descriure la realitat a través de símbols gràfics. Això suposa el fet que ja relacioni el seu dibuix, el seu pensament i la seva realitat. Aquesta és, per una part, fruit d'una descoberta activa i, per tant, es representarà a si mateix junt amb aquesta realitat, realitzant activitats pròpies. Les relacions establertes entre aquesta realitat i els símbols gràfics emprats, és a dir, l'espai, forma, color en els vessant bidimensional i tridimensional, seran emocionals. Això vol dir que **l'espai** no tindrà un ordre definit (no hi haurà línia de base, ni concepte de plà, ni projecció o perspectiva). **El color** tindrà poca relació amb la realitat i **les figures** seran poc esquemàtiques, encara que si ja ha treballat als anys anteriors, començaran a veure's formes euclidianes. La **figura humana** (estadi 2b segons Piaget) és ara reproduïda amb tolerable exactitud, però com a esquema simbòlic, seguint un patró o model bastant comú a la majoria dels nens (els braços se situen convencionalment a qualsevol part del cos).

En la representació **tridimensional** (volum), comença en aquesta edat la recerca d'un concepte definit de la **forma**. Variacions constants de les formes de representació i de la pròpia representació: com que el que interessa és el seu jo involucrat en el seu entorn, la seva relació amb els objectes i l'espai s'expressa encara a través d'una representació emocional. Per això són importants les experiències manipulatives amb tot tipus de materials i amb l'espai.

El fet d'arribar a dominar el material comença a ser important.

Sempre: El sentit tàctil de passar la mà per un objecte, pot ser tan important com la percepció visual de l'objecte. Aquestes percepcions donen qualitat a la imatge mental que pugui tenir d'aquell objecte.

La seva conceptualització és sincrètica, la qual cosa implica per una part que la plàstica cal que vagi incardinada dins del seu fer quotidià, sense diferenciacions d'activitats, és a dir, dins d'una programació globalitzada al màxim. Per exemple, si estem treballant els volcans, podem realitzar la seva formació amb argila....

Per altra banda, no confonguem globalització amb supeditació de la utilització dels recursos plàstics a d'altres matèries... L'educació visual i plàstica té el seu propi programa!

I per últim, és millor proposar pocs exercicis de detall si abans no s'ha treballat el tot. Cal recordar que es va anant del tot cap a les parts.

2. Per tant, ens proposarem com a objectius:

1. Potenciar el simbolisme descriptiu de la seva realitat activa: experiències cinestèsiques, amb el cos, objectes i espai, olors i sons.

2. Representacions gràfiques i plàstiques (volum) del propi cos fent una acció molt concreta dins d'un entorn o bé dins d'una col·lectivitat emocional.
3. Potenciar la pintura emocional.
4. Representació de formes topològiques i euclidianes
5. Representació d'objectes emotius.
6. Precisió de moviment. Domini del pinzell. Coordinació tactilovisual.
7. Aspecte sociabilitzador: Començar a potenciar els treballs en grup.

3. Activitats i primeres tècniques

Les activitats es proposen en un ordre segons el qual algunes no es poden fer sense l'experiència de les anteriors, la qual cosa presuposa posar èmfasi i donar molt de valor als processos, encara no als resultats. Això, més endavant.

3.1 Educació visual :

- Color: agrupació, mescles, identificació, gammes. Observació de textures visuals: brillant, mat, opac...
- Observació i representació bidimensional d'animals, vegetals, formes de la naturalesa (opcional: a llapis, amb pintura).
- Treball de formes bàsiques geomètriques: ritmes, composició. Escales de formes (de més gros a més petit, viceversa)
- Experiència del color en temes fantàstics personals; sorgits del grup, suggerits.
- Dibuix comparatiu: alt-baix, gros-prim, llarg-curt.

3.2 Educació plàstica: coordinació visual-tàctil-espacial-cinèstèsica:

- Textures: experiència tàctil amb objectes (col·lectiva). Posteriors exemples personals: de més llis a més rugós; de més tou a més dur...
- Collage: composició de figures humanes (utilitzar revistes o bases de color pintades per ells)
- Experiència de la forma volumètrica i l'espai: fer paquets, fer nusos, lligar cadires...
- Experiències amb creacions fantàstiques: paper doblegat, estripat, arrugat.
- Modelat amb argila: fer accions, ara ja amb la intenció d'aprendre la tècnica: apretar, estirar, arrodonir, enganxar; treure petits trocets de fang. Tenir en compte que encara és millor treballar en el sentit del mètode additiu: formar a partir de petites masses.
- Manipulació de materials simples i de desfeta: papers, capses, tubs de cartró, robes, gomes, plàstics tous.
- Experiència de la forma volumètrica en paisatge i hàbitat (rius, ponts, cabanes) barrejant argila i altres materials (canyes, pedres, plàstics...).
- Amb argila: figura humana, fent alguna acció (inici: és forçut, per tant té uns múscles...).
- Impressions senzilles.
- Manipulació d'eines: (les mans), tisores, cutter (amb precaució i en posició del cos vertical i a distància). Martell. Ganivet.
- Observació i representació tridimensional d'animals, vegetals, formes de la naturalesa, amb argila; sense pintar; pintant posteriorment.

- Creació d'estructures i d'objectes amb doblecs, encolats, engalzats, nusos, cosits, amb els diferents materials, creant objectes fantàstics o quotidians, objectes que facin un so...
- Distribució d'objectes quotidians en un espai determinat.

3.3 Activitats de detall:

- Dibuix a llapis d'objectes senzills i del propi cos fent accions amb els objectes.

3.4 Experiències vivencials i d'observació:

- Dibuixar la classe, l'hora de pati...
- Amb argila, representar la plaça del barri...
- Pintar el que avui he fet, amb que he jugat....
- M'invento una màquina, una nau espacial, una joguina, un instrument musical...

3.5 Experiències orals-visuals:

- Seqüenciar una narració (pintura individual, mural col·lectiu)

3.6 Experiències d'equip:

- Modelat d'una granja amb argila .
- Construcció d'una proposta del grup classe amb materials de desfeta . Treball per petits grups.
- Construcció d'una màquina fantàstica (o avió, o...) entre el grup de classe: distribució del mobiliari de l'aula i de l'espai.

4. Materials

Paper d'emballar blanc, revistes, papers i cartolines de colors, full Din A4 blanc, paper de diari, coles a l'aigua. Adhesiu (cel·lo). Oueres, pots per a barreges, per a l'aigua, draps.

Per treballar amb l'argila, cal una fullola de 25 x 35 cm. Filferro tou. Troços de fustes. Materials de desfeta: capsos i tubs de cartró, plàstics, teles, cordill, llanes, canyes. Objectes d'ús quotidià, mobiliari de la classe (tractaments de l'espai).

5. Procediments

Llapis, retoladors, ceres, pastels, pintura plàstica a l'aigua. Collage. Mètode additiu en el modelat amb l'argila. Manipulacions vàries només amb els dits, i amb estris. Acoblaments senzills (a base de doblecs en el paper, forat i cordill en capsos...). Acoblaments i construccions amb adhesiu (cel·lo), filferro, claus mitjans, coles d'aigua. Teixits sobre estructures (tela metàl·lica o de plàstic). Instal·lacions senzilles.

6. Estris

- Llapis 3B, pinzells de pèl suau núm.12-14, esponges, tisores (procediments pintura i collage).
- Punxó, taladre manual, ganivet serreta punta roma, martell, (construccions).
- Ganivet, cullereta (modelat).

ETAPA ESQUEMÀTICA, de 7 a 9 anys.

1. Característiques generals

Encara que repeteix esquemes en el **color** s'inicia en la seva percepció visual

Desenvolupament d'un concepte definit de la **forma**, en bidimensió i tridimensió.

El nen simbolitza parts d'un ambient en forma descriptiva i repeteix l'esquema utilitzat per fer la persona.

Espai: disposició dels objectes i persones en línia recta al peu del paper.

En aquesta edat l'aspecte semiòtic i sincrètic queda normalment en segon terme i adquireix una nova dimensió: la de les «operacions concretes» segons Piaget, i que es reflecteix gràficament en una esquematització de les representacions. No obstant això, cal dir que l'aprehensió per globalització -sincrètisme- no desapareixerà mai: sí, però, que la podrà superar quan arribi a l'etapa formalment abstracta als 12-13 anys.

Les seves relacions amb l'entorn, gràcies a l'acció, són més precises i es reflecteixen en els següents fets fonamentals:

1. La representació simbòlica de les formes passa de formes topològiques a euclidianes
2. Descobreix un ordre en les relacions espacials. Ja no hi ha figures aïllades en el dibuix, sinó interrelacionades. Aquesta descoberta es manifesta en la inclusió de la **línia de base**, és a dir, línia que serveix de sustentació dels objectes que dibuixa.
3. Apareix la representació temporal, ja en diferents seqüències dins d'un mateix quadre, ja en diferents seqüències en diferents quadres.
4. Comença a aparèixer el sentit social i de cooperació, gràcies a l'avenç intel·lectual esmentat.

Aquesta realitat pot sofrir desviacions de tipus subjectiu:

- a) Exageracions de mides de parts fonamentals d'un objecte. També omissions.
- b) La línia de base es pot desviar cap al tipus *plegat*: dibuix perpendicular en relació a ella, encara que les figures estiguin del revés. També pot quedar-se estancat i no descobrir-la, i substituir aquella línia de base per relacions emocionals infantils.

En aquesta edat comencen a aparèixer dibuixos que representen l'interior i l'exterior dels cossos, anomenats *raigs X*.

No obstant això, al principi encara s'endevinen fets emocionals, sobretot en el **color**. Comença a atribuir a cada objecte un color determinat, però no sempre el més adequat. Als **8 anys** estableix així una certa interpretació simbòlica del color, que s'anirà potenciant en l'etapa realista següent. També ara pot dibuixar certs símbols que repeteix i revelen un ordre del seu desenvolupament en l'ambient: aquesta estructuració assenyala el pas cap al pensament abstracte.

El treball del **volum** comença a tenir aspectes expressius i presenta dues maneres de realització:

- a) **Sistema additiu o sintètic:** ajunta formes per formar un tot (afegint i formant). Demostratiu del tipus de tendència no visual (o també anomenada hàptica).

b) Sistema substractiu o analític: treu les figures del total del bloc (anar treient i formant). Demostratiu de la tendència visual.

2. Objectius generals

1. Potenciar la representació bidimensional i tridimensional de la figura humana amb accions i gestos previs, evitant l'estereotipació i desviacions.
2. Potenciar relacions d'espai: proporcions, formes euclidianes, línia de base.
3. Representacions espai-temps.
4. Modelatge com a expressió.
5. Activitats de construcció.
7. Estampació amb materials senzills i inicis de decoració.
6. Experiències emocionals de cooperació: temàtiques i equip.

3. Per a 7 anys: Activitats i metodologia

L'ordre a seguir de les activitats de cada apartat es pot alternar amb l'ordre d'altres activitats d'altres apartats, millor dit, es recomana que així es faci.

S'ha de procurar realitzar cada activitat en una sola sessió, excepte aquelles que pel seu contingut exigeixen més sessions.

Els procediments, materials i estris són els mateixos que a 6 anys.

Aquí, a 7 anys, s'ha de començar a posar més èmfasi en l'aprenentatge de la tècnica.

1. Educació visual:

1.1 Color i textura:

- Ordenació de colors segons la gamma, clar i fosc, blanc i negre. Relació de colors i sons.
- Ordenació segons tipus de textures.
- Identificació d'objectes a l'abast segons la gamma.
- Agrupaments i mescles (colors i textures visuals).

1.2 Forma:

- Classificació d'objectes segons la forma: estret, llarg, alt, rodó, quadrat... Igualment segons tamany: gran, mitjà, petit...
- Classificació de formes geomètriques segons forma i color; segons forma i mida.

1.3 Comparació:

- Exercicis d'amidament de nens de la classe: ordenació d'alsàries; dibuix d'un grup de nens; de les persones de la família
- Pintura d'animals seguint un ordre de proporció: gat, gos, xai, cavall, elefant... Instruments musicals...

1.4 Construcció:

- Realització en collage d'una figura humana fent una acció (retallant amb les mans trossos de revistes).
- Realitzacions amb elements senzills treballant l'ordenació i l'agrupament seriat segons color i forma (collarets, polseres)

1.5 Detall:

- Dibuix d'alguna cosa emocional o relacionada amb l'àrea d'experiència (p.ex.: la peixateria, diferents classes de peixos, caixes, gel, estris...).
- Observació i estudi d'elements naturals: fulles, animals... paisatge. Segons tipus d'alumne (dibuix, si és analític; o pintura, si és emocional).

1.6. Espai, temps, ritme:

- Sanefes amb formes geomètriques senzilles (vegeu plantilles).
- Construcció de collars, polseres, amb formes geomètriques senzilles i segons un ordre o uns mòduls repetits (argila, pintura).
- Representació gràfica d'un conte amb quatre vinyetes màxim (pintura).

2. Educació plàstica:

2.1 Coordinació visual-tàctil:

- Retallar amb tisores: paper, cartolina, oueres, roba... per a diferents realitzacions.
- Serrar amb ganivet de serreta: tubs de cartró, porex, per a diferents realitzacions.
- Classificacions: de diferents materials per la seva :a) duresa; b) textura; c) temperatura.
- Acoblaments (collage) de diferents materials seguint un tema escollit per ells o pel mestre; pot ser també una reinterpretació d'una obra artística.
- Plegats i retallats:
 - a) sanefes, tapets...: estudi del positiu i del negatiu, formes interiors i exteriors.
 - b) creació de plantilles senzilles només doblegant i retallant, sense dibuix previ, per al posterior pintat de sanefes: estudi de ritmes, en les formes, mides i colors de les sanefes pintades.
- Construccions senzilles amb doblecs; retallant; enganxant: bosses, màscares...
- Foltrar i embolicar elements diversos.
- Fer una trena amb cordill.
- Cosir bé un botó.
- Teixit amb plàstics (cables de telèfon..., sobre tela metàl·lica)

2.2 Modelat amb argila:

- Descripció i realització de situacions emocionals on intervinguin ells.
- Realització d'aliments, menjars i estris (un entrepà, un pastís, una forquilla...).
- Animals fantàstics, éssers d'altres móns... Instruments musicals fantàstics...
- Tipus d'hàbitats (cabanyes, grutes, masies, cases de pisos...) amb inclusió d'altres elements (canyetes de plàstic, palla, pedres, suro, porex, capsetes de cartró)

2.3 Modelats amb filferro tou:

- Diferents realitzacions: figura humana.. i per a diferents treballs de construcció o acoblaments.

2.4.Construcció:

- Amb paper, elements senzills.
- Materials de deixalla: éssers i naus fantàstiques. Artefactes amb sons.
- Invents.

- Màscara (sobre globus, paper de diari i cola, volums i afegits d'elements, pintat; vegeu bibliografia).
- Disfressa (segons decisió personal, posterior treball amb roba, elements, construcció amb materials desfeta).

3. Experiències cinestèsiques:

- Dibuix del cos i de diferents parts del cos, motivat per exercicis quotidians, o d'educació física, o musicals realitzats prèviament: p. ex.: quan em rento les dents davant del mirall (gest, situació en l'espai); el porter dins la porteria (proporció); el jugador xutant (gest); dos jugadors entrant-li (situació en l'espai); quan estic tocant la flauta (flexió dels braços, situació dels dits...).

4. Experiències emocionals:

- El clima: p. ex., la pluja. Activació pels elements atmosfèrics: el cel es torna fosc, la gent es posa botes d'aigua i porta paraigües, saltem bassals d'aigua, els cotxes ens esquitxen... Passem per sota d'un arbre, i encara que ha parat de ploure ens mullem.. (pintura; tenir en compte la visió de conjunt).
- L'arc de Sant Martí: colors i forma.. (pintura).
- Pintura escoltant música (ceres, tèmpera); d'una excursió a un lloc determinat, que representi qualsevol aspecte (pot ser un treball d'equips).

5. Experiències de conjunt, en equip:

- Treball d'expressió d'un tema: amb materials de deixalla; amb argila.
- Treball d'ordenació d'elements en l'espai: amb el mobiliari de la classe, disseny d'un poble.
- Treball d'espai-temps: mural (collage, pintura): procés del vestit (be, llana, teler, teixit, modista...) o història (cavernes, romans, medieval... fins ara); història dels instruments musicals.
- Construcció d'un estel.
- Construcció d'una joguina (cartró, material de deixalla).
- Construcció d'una cabana: a quin país, quants hi viuen, què fan (representació bidimensional: collage i pintura; representació tridimensional: elements de deixalla, caixes de cartró, sorra, palla, branques, fulles, teles, tubs, plàstics...).

4. Per a 8 anys: Activitats i metodologia

Sense oblidar els aspectes relacionats amb els objectius generals d'aquesta etapa, en aquesta edat s'hauran de potenciar els aspectes de curiositat i interès i goig pel descobriment de la tècnica, del domini dels estris, del coneixement particular dels materials.

També, cal tenir en compte que molts dels continguts següents es poden treballar simultàniament en una sola activitat o tècnica. El que cal és que sempre acotem bé el treball a fer, amb els materials corresponents i el temps necessari, recordant que molts dels treballs poden realitzar-se en una sola sessió.

I que hi ha exercicis que en requereixen uns altres de previs.

1. Educació Visual:

1.1 Color:

- Reconeixement de tonalitats infludes pel canvi de llum (objectes).
- Escalles de color: groc-vermell, groc-blau, vermell-blau (pintura tèmpera o *gouache* ; pintura d'aquarel·la, no).
- Ordenacions de colors (retallats de revistes): clar-fosc, fred-càlid; segons el seu so, agut-baix...
- Aprenentatge de tècnica amb ceres: rascats, fregats, superposicions...(exercicis lliures o suggerits).

1.2 Textures visuals:

- Exercicis simples de traducció de textures; de sons (llapis, barres de color, pintures).

1.3 Signes:

- Inici a la lectura de símbols gràfics: senyals de circulació, signes codificats.
- Dibuixos esquemàtics (bolígraf).

1.4 Estampació:

- Amb trepes: motius ornamentals i simbòlics. Canvis de color i de distribució (tèmpera).
- Amb linòleum: motius ornamentals i simbòlics. Reflexió sobre el positiu i el negatiu.

1.5 Decoració:

- Decoració d'objectes construïts anteriorment buscant la relació entre la forma de l'objecte i la seva funció. També decoració lliure (tèmpera; pintura plàstica).

1.6 Pintura:

- Experiències cinestèsiques: motivacions referides a accions que s'estan fent (ex.: vaig en bicicleta). Temes relacionats amb esports. (Motivació per l'acció o per imatges visuals).
- Emocional-acció: Un succés: Els bombers, camions, cisternes, mangueres, foc, aigua, fum... el conjunt (un incendi, un accident, la guerra, l'erupció d'un volcà...).
- Espai i temps: ex. : de casa a l'escola. Motivació del temps en el recorregut de l'espai entre casa i escola; ex.: el blat. Procés des del cultiu fins a la pastisseria: fases més representatives en vinyetes ordenades. El so més greu, més intens, més curt, més agut...
- Temes socials: experiències referides al medi ambient propi. Temes d'ajut i cooperació a l'escola, a la família, a la societat.
- Línia de base: motivacions encaminades a la descoberta d'aquest concepte. Diferenciació de plànols secants: horitzontal, vertical (ex.:el terra i la paret, la terra i les muntanyes...; cal fer molts exercicis, és important de cara al seu desenvolupament intel·lectual).

- Motivacions ben expressives per a fets diversos (intervenció de l'aspecte de la convivència: una excursió, una festa a l'escola...).
- Espai-raig X: visió interna i externa de fruites, dels objectes, d'un espai concret.
- Pintura i collage: narració d'un conte en equips. Determinació de les pautes a seguir, entre ells mateixos: els personatges, determinació del lloc, què es fa amb pintura, què es fa amb collage; si es fa amb paper, o amb teles...; si es fa amb vinyetes, si es fa un mural... tot a decidir entre ells).

1.7 Dibuix:

- Observació parts-conjunt: estudi dels elements integrants d'un conjunt: dibuix de les parts i formació del conjunt (un ocell, un animal viu a classe, una bicicleta, una guitarra... dibuixar primer cada part, després el tot). Dibuix de l'animal o objecte sols i junt amb un altre element comparatiu (taula, cadira...) amb llapis tou.
- Observació: dibuix de poses entre ells mateixos (llapis tou, grafit), després un fragment: una camisa, un pentinat (rotuladors, tinta xinesa).
- Detall: dibuix de siluetes de cossos senzills (una copa, un gerro...), ornamentació posterior (retoladors).
- Inici al dibuix científic: observació del natural (llapis de colors).

1.8 Collage (cartolina blanca, papers de revistes, tisores):

- Proporcions: retallats amb estisores, temes comparatius subjecte-ambient (jo i una planta, estic pujant a un arbre, estic amb el meu gat, estic tocant la flauta...).
- Superposicions. El bosc: anàlisi de la col.locació dels elements, la profunditat, el primer pla. El carrer: cases, persones, fanals, cotxes... observats en secció per tal de descobrir els diferents plànols de col.locació (profunditat).

2. Educació plàstica (la recerca de la coordinació visual-tàctil sempre hi va implícita):

2.1 Modelat amb argila:

- Referit a la figura humana amb relació a jocs, accions i esports (individual). Agrupament del conjunt dels treballs i observació de les proporcions.
- Referit a animals (granja, zoo, domèstics). Treballs individuals, donar importància a les textures (millor sense pintat posterior). Agrupament del conjunt: observació de les textures, de les proporcions.
- Sobre una fusta gran, amb fang líquid i sobre diversos materials, construir un paisatge, afegint pedres, branques, canyes... Afegir petits modelats al conjunt. Treball en equips.

2.2 Collage-acoblaments:

- Serrar, clavar, sobreposar, encolar, acoblar: exercicis d'aprenentatge. Després: interpretació molt lliure i emocional d'una obra artística (amb cartró, fustes, fulloles, trossos de fustes, plàstics, porex...).

2.3 Construcció:

2.3.1 Dobles i plegats amb paper:

- Propiciar la recerca individual de solucions en la realització d'objectes per a una funció precisa (paperina, bossa, barret).
- Construcció col.lectiva d'un mòbil, d'una escultura (amb cartolines de colors): cada forma, lliure, individual, després es reuneixen (Discussió col.lectiva posterior de com s'efectua l'acoblament i decisió del material a utilitzar, és important la recerca de solucions).

2.3.2 Amb filferro, cordes :

- Exercicis de doblegament, nusos, espiral...

- Estudi de la línia en una obra d'art: Klee, Picasso, Miró, Pollock.. (treball bidimensional, sobre cartró; foradar, encolar...).

2.3.3 Modelat amb filferro i adhesiu transparent, creant volum:

- Animals, personatges...Èmfasi en les articulacions.

2.3.4 Tallar i cosir:

- Interpretació d'una obra artística (personatges de Miró, Klee, Keith Haring...): figures senzilles dibuixades damunt tela, retallar, omplir d'escuma, cosir.

2.3.5 Paper *maché* :

- Aprenentatge de la tècnica, sobre cartró, sobre globus, sobre estructures de filferro...animals fantàstics, expressió individual lliure.

- Estudis de màscares de poblacions indígenes i realització.

2.3.6 Construcció en equips:

- Estudi de l'entorn de l'escola, del nostre barri, d'un poble: caps petites girades, encolades de nou, muntades sobre cartró de caps, inclusió d'altres elements de deixalla. Pintat posterior.

-Posterior observació conjunta, anàlisi i estudi de mides, proporcions i relacions entre els elements.

5. Materials

S'han anat indicant en cada apartat. Potenciar la recerca de les seves característiques, diferències i possibilitats.

6. Procediments

També s'han anat indicant en els diferents exercicis.

7. Estris:

En general, els mateixos citats per a l'etapa anterior.

Afegir: altres eines senzilles per a construccions (serreta d'arc, alicates...). Gúbies per al linòleum.

ETAPA DE REALISME, cap als 9 anys fins als 11-12 anys

1. Característiques i objectius generals

Aquesta és una etapa molt crítica, per raó de la pèrdua de confiança en la capacitat creadora, però que pot resoldre's si l'educador sap potenciar la dimensió funcional i comunicativa que posseeix l'etapa en si. És el moment en què el fet plàstic surt de si mateix i transcendeix cap enfora per causa de la comprensió de les relacions socials. Els companys són molt importants.

Caldrà, per tant, que les seves realitzacions depenguin de quelcom exterior, ja sigui amb finalitat de servei o de comunicació: joguines per als més petits, llibres per als altres... Es bo potenciar les realitzacions de tipus socialitzant en dos vessants:

- la temàtica de col.laboració i ajut
- realitzacions en equip.

Encara hi ha símbols més que representacions, però ara té més consciència de si mateix, amb més detalls. No explica tant el que fa. Dibuixos més petits.

2. 9 anys: característiques generals

Fins ara el seu concepte visual era esquemàtic, ara és realista.

Busca representar la realitat, perquè veu que les línies esquemàtiques utilitzades fins ara no li són prou convenients. Busca el detall i la representació *fotogràfica*. Això el condueix, en veure que no se'n surt del tot, a perdre confiança en la pròpia capacitat creadora, que el priva, si hi cau, d'identificar-se en la pròpia experiència. En aquest moment començarà a demanar l'ensinistrament de noves tècniques.

I no oblidem d'estimular encara, i sobretot en aquestes edats, la curiositat per les noves descobertes.

Aconsegueix descobrir el **pla** a través d'entreveure l'existència d'un espai entre la línia de base inferior i una altra de superior. Desapareix el tipus *plegat* i és capaç d'expressar-se amb línies diagonals, com per exemple dibuixant un riu en diagonal.

La interpretació simbòlica del **color** comença a veure's potenciada, el color resta vinculat encara a relacions emocionals i, per tant, es continuen donant interpretacions subjectives. És inadmissible l'ensenyament de la teoria del color en aquesta edat.

Del **volum**, cal dir-ne el mateix que fins ara. Continua el seu interès per decorar-lo.

3. Objectius generals

1. Experiències emocionals de cooperació: temàtica i equip.
2. Espai euclidià: proporcions, simetries, el pla, volums...
3. Representacions espacio-temporals (bidimensió).
4. Ús del color: intent d'adaptar el color a la realitat en representacions bidimensionals i tridimensionals.
5. Treballs tridimensionals amb sentit pragmàtic i lúdic.
6. Coneixement i intents de domini i aplicació correcta de tècniques ja conegudes o noves: paper *maché*, lindòleum, mosaic, serigrafia.
7. Expressió en el modelatge. Treballs de textures i decoració.
8. Potenciar el sentit comunicatiu: llibres, cartells...
9. Inici de l'estudi de gràfismes i retolació.

4. Propostes de treball d'educació visual-plàstica i metodologia

A partir d'aquesta edat i segons aquests objectius, les propostes pràctiques que citem a continuació les situem en el quadre general de l'educació visual i plàstica, i entenem que totes aquestes activitats sempre tenen uns continguts comuns que suposen una educació de la coordinació oculomanual, per descomptat, o l'aprenentatge simultani d'una nova tècnica o un concepte. Els títols dels apartats suggereixen una prioritat més acusada del concepte, encara que, sense cap dubte, n'engloben d'altres. Per exemple, en l'apartat 1.8 Emmotllar guix, en les figures en positiu-negatiu estem treballant els conceptes buit-plé, a la vegada que comencem a treballar amb un (nou) material, (guix-porex) i tanmateix també estem duent a terme una experiència d'imaginació (composició lliure) i en equip si després decidim la instal·lació en un espai, o una transformació d'aquest. També és molt evident que aquests exercicis són exemples, insinuacions. Hem de procurar no repetir-nos en la nostra experiència docent. Entenent quins són els objectius generals, podem adaptar unes tècniques que aquí concretament van dirigides a treballar un aspecte, per treballar-ne un altre. Per exemple: en l'apartat 1.1 Línia, modelat amb filferro, implícitament estem treballant forma interna i forma externa. Podem accentuar aquests aspectes omplint amb paper de seda la forma interior (en bidimensió), treballant la figura humana, aspectes cinestèsics, de comprensió de l'espai (en bidimensió i tridimensió), etc.

1. Línia:

- Modelat amb filferro: estudi de la línia en una obra d'art.
- Aprofitant una sortida al camp, aprenentatge de nusos per a la construcció d'objectes.
- Composició lliure: teixit amb paper (sobre un marc de cartró, amb tires de cartolina enganxades, teixir amb tires de paper, serpentines...).

2. Color:

- Pintura d'un paisatge: Contrast de color (clar-fosc; fred-calent; opac-transparent...)
- Escales de color: comparacions i ordenacions amb retalls de revistes.
- Escales de tons: correspondències entre notes musicals i tons (Utilització del paper de diari per collages jugant amb els grisos).
- Reproducció de colors i tonalitats d'objectes familiars (tèmpera).
- Interpretació de colors i tonalitats d'una obra d'art (collage paper revistes).
- Exercicis lliures de tonalitats i ritmes després d'aquest exercici últim amb tècnica lliure.

3. Ritmes, simetries, composició:

- Simetries: figures de front i de perfil. Elements geomètrics en volum.
- Decoració d'objectes funcionals: pots, papereres, capsos...
- estampació amb linòleum: motius esquemàtics, ornamentals i simbòlics.

4. Espai-temps:

- Lectura de plànols i mapes. Signes d'identificació. Còdig de signes. Conceptes de mida, escala.
- Plànols de planta: exercicis d'amidaments, acotacions, escala.
- Estructura externa-interna: exercicis d'observació, d'identificació a l'espai. Superposicions.
- Exercicis de *línia de base* (veure apartat 2.2 etapa esquemàtica) aprofitant les realitzacions de dibuix i pintura.
- Superposicions (collage, pintura) amb diferent temàtica (el carrer, la gasolinera, la granja...) segons els diferents temes de l'àrea d'experiència. FER EL TREBALL ESCOLTANT MUSICA.

- Diferents exercicis amb observació prèvia cuidant la proporció, la comparació, la situació en l'espai... dels elements d'un espai.
- Diferents accions o contes que es realitzin en temps diferents. Representació en vinyetes (veure experiències emocionals, socials, d'equip).
- Composicions de ninots articulats. Representació en el full segons diferents posicions: baixant les escales, xutant...

5. Detall:

- Dibuix de temes relacionats amb els oficis i la indústria: accions, màquines, eines...
- Representació simbòlica d'oficis i eines.
- Temes de detall relacionats amb experiències extraescolars.
- Invenció de contes gràfics (que el gràfic parli per sí sol).

6. Modelat:

- Amb sabó (mètode substractiu, veure apartat 2.2 etapa esquemàtica): animals
- Sobre suports buscats (plats de cartolina, pots de plàstics...i altres materials de deixalla) modelat de màscares amb paper *maché*.
- Figura humana: motivació activa amb experiències cinestèsiques a l'aula (amb argila).

7. Construcció:

- Desenvolupament de superfícies: Desenganxar caps de medicaments i altres... Observar el desplegat, l'acoblament. Posteriorment, doblegaments i plegaments lliures de superfícies per a construir volums.
- D'un instrument musical, d'un joc.
- Collage-acoblament: interpretació d'una obra artística (amb cartró, fustes-fulloles, trossos de fustes, plàstics... buscant la traducció amb les diferents textures).

8. Aprenentatge de tècnica:

- Tinta xinesa, plomí, pinzell, canya... Exercicis de puntejats, rascats, aigües, etc.
- Emmotllar guix (guix dins caixes i deixalles de porex): observació i exercicis sobre el volum positiu i negatiu. Posteriors composicions lliures i/o creacions d'espais i instal·lacions amb altres materials per una situació concreta (calendari escolar, festiu, entorn...).
- Mosaic: exercicis lliures i suggerits (interpretacions d'obres d'art) amb cartolines pintades retallades, pedres, mosaic...

9. Experiències emocionals:

- Temes relacionats amb obres d'art, les sensacions que ens suggereixen... El mateix escoltant peces musicals (dacs, pintura, collage).
- Temes relacionats amb les estacions: l'entrada a l'escola, la castanyada, un ambient de camp a la tardor, un ambient de fred, els brots de les flors, dels arbres a la primavera, una tarda de calor a l'estiu... Després de converses motivadores i d'observació (dibuix, pintura).
- Temes molt emotius per als nens: esports, aventures, acampades, colònies... veure espai-temps (tinta xinesa).

10. Experiències socials:

- Temes relacionats amb activitats extraescolars, familiars.
- Temes relacionats amb l'entorn pròxim i llunyà.
- Temes relacionats amb altres cultures.

11. Experiències en equip i de conjunt:

- Collage mural sobre un tema decidit entre ells: decisió del tema, estructuració, passos a seguir, formació d'equips, posades en comú... revisions del procés, anàlisi del resultat.
- Realització d'un conte escenificat: decorats, vestits, música, situació a l'escenari (espai) Posteriorment, pintar-ho (emocional).
- Realització d'un llibre: tema, text, cal.ligrafia, compaginació, grafismes...

5. Els materials, procediments i estris s'han anat esmentant en les propostes.

Cal procurar nivells òptims de destresa en les tècniques ja conegudes i de domini dels estris: agafar bé el llapis, el pincell, el cutter..., saber doblegar, tallar, enganxar, acoblar, serrar... bé. Voler fer-ho bé.

6. 10 anys: característiques generals

Algunes segueixen la mateixa línia que les de l'edat anterior:

- Recerca de realisme visual.
- Pèrdua de confiança en la pròpia capacitat creadora pel fet d'haver adquirit consciència de l'entorn.
- Descobertes socials.
- Descoberta del pla i superació de relacions espacials emotives.
- Pragmatisme: funcionalitat i comunicació en les realitzacions.
- Interès per l'aprenentatge de noves tècniques plàstiques.

Ara aquesta realitat faun pas més. Així, en la figura humana hom diferencia el sexe, sobretot quan treballa en **volum** (ja es començava a donar abans). Gràcies a la descoberta del **pla** comença a endevinar la perspectiva: figures superposades, proximitat i llunyania... que hem de potenciar. El **color** ja no és emotiu i la seva simbologia és emprada amb molta més seguretat: colors calents i freds, gradacions, adequació del color a determinades situacions (el gris per a la tristor o la vellesa...) en representacions bidimensionals i tridimensionals.

7. Objectius generals

1. Experiències emocionals de cooperació.
2. Treball de l'espai euclidià: perspectiva, proporció, simetries, gènesi de volums, projeccions...
3. Representacions espaciotemporals.
4. Estudi del color: dissonàncies i complementaritats, gradacions de llum, colors freds i calents.
5. Ús del color per expressar realitats i impressions.
6. Figura humana: experiències de diferenciació sexual.
7. Treballs tridimensionals amb sentit pragmàtic i lúdic.
8. Potenciació de tècniques: dacs i pintura, mixtes, paper *maché*, linòleum, collage. Iniciació a noves tècniques: serigrafia.
9. Inici funcional del dibuix lineal. Retolació.
10. Modelatge: textures i decoració.
11. Inici del disseny. Estudi i potenciació de l'expressió en grafismes. Realitzacions tridimensionals.
12. Exercicis de comunicació.

8. Propostes de treball d'educació visual plàstica imetodologia

Insistim que els objectius i les propostes han d'aprofundir en la direcció que s'apunta ja en els donats per als 9 anys. Es bo alternar els exercicis de diferents tipus i temes procurant sempre que després dels exercicis d'adquisició de tècnica, les nenes i nens puguin realitzar-ne d'altres on aquella adquisició es reforci. D'altra banda, pel que fa a l'adquisició d'un concepte, refermar-lo emprant una tècnica diferent.

És a dir, fer exercicis de comprovació de l'aprenentatge. Per exemple, després d'haver fet exercicis de superposicions amb collage, comprovar si quan pinten sobreposen les formes i les figures.

Les propostes referides a 1. Línia; 2. Color; 3. Ritmes, Simetries, i Composició,

tot variant-les, insistir, aprofundir i ampliar les activitats segons propostes de tipus semblant a les dels 9 anys. Fomentar l'experimentació del color en el dibuix del natural: paisatge, barri, cotxes, màquines; en el dibuix científic, de documentació, de plànols; en la figura humana en moviment, en situacions complexes. Insistir en:

- Realitzacions d'interpretació d'obres artístiques, del folklore d'altres cultures i de la pròpia, per facilitar experiències de tipus emocional (dacs, pintura, pastels).
- Realitzacions de temàtiques de cooperació amb els altres i per als altres (collage).
- Treballs que requereixin una prèvia documentació i assessorament, o la preparació amb documentació personal (arxius de retalls de revistes...).
- Dibuix de vestits de diferents situacions, sexes, oficis (llapis color).
- Disseny de grafismes de símbols per als llocs públics (projecte llapis, posterior realització en linòleum).

4. Espai-temps:

Insistir en exercicis de treball de:

- Proporcions: retallar dues siluetes iguals i dibuixar-les situades a diferent distància de l'espectador. Anar-les dibuixant cada vegada més lluny del punt de mira.
- Posicions a l'espai: amb figures planes senzilles, després complicades, després volums:
 - a) representar-les més amunt de la vista, més avall, a la dreta, a l'esquerra.
 - b) situar-les més amunt de la vista i representar-les segons diferents posicions consegüides per mitjà de girs: normal, 1/2 volta, 1/4 de volta, 3/4 de volta...
- Superposicions: per exemple, un carrer vist de llarg a llarg: el fons, les cases, les persones, les faroles, els cotxes...

Un altre exemple: un paisatge: treball del cel, les montanyes... (últim terme), el primer terme... (amb collage de retalls de revista)

5. Efectes de la llum: el clar-obscur:

- Ombres: observació de fruites, objectes del natural (formes geomètriques senzilles), amb una llanterna (segons els moviments, segons les formes).
- Dibuix al carbó d'una situació estàtica.

6. Inici al disseny d'objectes:

- Disseny i realització d'una cadira: potes, seient (construcció en fusta, amb encaixos senzills, possible trenat o teixit del seient...). Disseny i realització d'un instrument musical.

Aquest procés, primer el disseny, després la realització, es pot invertir, segons el tipus d'infant (més visual, primer el disseny; més hàptic, primer la realització, vegeu més endavant, les característiques d'11 anys) donada la seva possible dificultat. Posteriorment, establir un exercici semblant invertint l'ordre per al mateix infant.

7. Modelat:

- Màscara de personatges de l'escola, populars... Realització segons propostes sorgides d'ells, suposant que ja coneixen diverses tècniques.
- Construcció de titelles adaptades a formes d'una obra artística.

8. Estructuració i realització d'un treball bi o tridimensional en equips:

- Discussió de propostes. Tries de procediments i tècniques. Recerca de documentació i dels materials.
- Formació dels equips i divisió del treball: coordinadors, temps...

Alguns exemples: realització d'un llibre; realització d'un projecte urbanístic o de remodelació d'un espai donat.

9. Materials, procediments, estris

Veure el mateix apartat per 9 anys.

ETAPA PSEUDONATURALISTA, ETAPA DEL RAONAMENT, entre els 11 anys i els 13 anys.

1. Característiques generals i metodologia

En aquesta etapa, a causa de les fortes dosis d'autocrítica que els nens i nenes van adquirint (i, per tant, les possibles frustracions davant les dificultats a concretar la seva realització pel que esperen del resultat) és important per a ells l'ajuda del coneixement de la tècnica adequada. Donen més valor al producte final que a l'esforç efectuat en el procés.

En general, les realitzacions presenten molt de detall i, referent al **color**, capten i reflecteixen més diferències i gradacions. Encara que segueix sent un color fruit de la seva emoció, observen els canvis que es donen en la naturalesa deguts a les distàncies, a l'acció de la llum... Referent a la representació de l'**espai**, hi ha una preocupació per les proporcions i la profunditat. Això vol dir que podem començar a estimular la representació per mitjà de la perspectiva.

Figura humana: molt detallada. És important la motivació i estimulació constant d'aquest detall objectivant l'atenció en el moviment i les articulacions dels seus cossos, realitzant experiències a l'aula d'exemples de situacions. Cada vegada que hi hagi un problema sobre com situar una part del cos, com es fa una determinada acció, hem de propiciar que ho resolguin fent ells aquells moviments i que de l'observació de la realitat en surti la realització.

Referent al **disseny**, el coneixement de les diferències dels materials, i això suposarà dedicar un temps a experimentar-les, donarà uns resultats segons les característiques d'aquells materials. Vull dir que si hom coneix bé com funciona el linòleum, o l'argila, o el porex, o el plomí, i en això nosaltres procurarem acotar bé les propostes, coneixent bé les possibilitats de cada material i tècnica, els productes podran ser més satisfactoris per a tots si han suposat un diàleg amb el caràcter d'aquell material. Més endavant, d'aquest coneixement, en resultarà una situació a la inversa, que vol dir que quan els adolescents pensin en el disseny i realització d'un objecte, ja buscaran amb quina tècnica, amb quin material es podria realitzar.

Una observació general: totes les activitats han d'estar centrades en aspectes significatius per als nens, que presentin motius suficients perquè s'hi vulguin involucrar, *que serveixi per a alguna cosa*, que pugui reflectir una situació propera o llunyana, o fantàstica .

D'altra banda, hem de potenciar el coneixement de l'**Art**, de les obres artístiques, esbrinant la relació art-societat, art-realitat històrica, art-tecnologia, una determinada estètica, un determinat llenguatge plàstic... Tots aquests aspectes s'han de plantejar com a estudis de l'experiència humana (tant se val a quina època pertanyin), una experiència sorgida de les relacions entre el treball artístic de l'ésser humà i el seu entorn.

2. 11 anys: característiques generals

S'accentuen més les dificultats derivades del realisme visual, però l'expressió plàstica hi ajuda gràcies a la seva dimensió funcional i comunicativa.

Cal variar les tècniques.

El **color** té força sentit per a tots en aquesta edat.

S'accentuarà la diferenciació entre els tipus de **tendència visual** i els de **tendència no visual (hàptica)**. Haurem de tenir-ho en compte en les propostes de les experiències i en les formes de motivació.

Els de tendència visual captaran molt bé els efectes òptics, realistes, i la perspectiva.

Adaptaran el color a les seves impressions visuals. Captaran en el disseny una funció estètica.

En definitiva, el seu pensament abstracte es anàlitic.

Els de tendència no visual tindran moltes més dificultats en els conceptes abans esmentats, però posseiran una forta capacitat d'expressió subjectiva.

Adaptaran les formes, tot exagerant-les, a les pròpies impressions vivencials.

L'espai tindrà regressions cap a dimensions més emocionals i, per tant, tindran dificultats, o almenys no consideraran tan important, la perfecció en la línia o la formulació de la perspectiva.

També el color tindrà un caràcter emocional.

En general, les seves realitzacions plàstiques es veuran marcades per l'expressió subjectiva en detriment de l'esteticisme.

En definitiva, el seu pensament abstracte és sintètic.

No és que tots estiguin situats justament en els dos pols de l'expressió plàstica. La gran majoria de nenes i nens es troben en uns entremetjos d'aquests dos pols, i no és que comencin a mostrar-se ara, les diferències ja es comencen a donar a l'entrar en la fase esquemàtica. El que passa és que a partir d'aquesta edat són progressives.

A partir d'aquesta realitat, tot i que les activitats hauran de tenir punts comuns com:

- treballs amb dimensions funcionals i de comunicació,
- treballs de temàtica abstracta (impressions, moviment),
- treballs amb introducció de noves tècniques,

haurem de preveure també el fet de les dues visions de l'expressió plàstica.

Així, mentre que per a uns potenciarem més l'observació i tota la gamma d'experiències visuals (collage, grafismes, disseny estètic...),

als altres els potenciarem més l'expressió de les vivències subjectives o de les impressions a través de l'escultura, pintura emocional, realitzacions comunicatives amb tècniques més abstractes...

3. Objectius

1. Ús del color amb totes les seves possibilitats.
2. Disseny previ a quasi totes les activitats (més fàcil per als de tendència visual).

3. Dibuix posterior dels treballs realitzats en volum (profitós per als de tendència no visual).
4. Potenciació de la retolació. Expressió amb grafismes.
5. Còmics.
6. Figura humana: moviment i articulacions.
7. Espai: tipus de perspectiva, simetries, traspàs de pla a volum.
8. Dibuix lineal funcional. Inici de conceptes matemàtics.
9. Exercicis de temàtica abstracta.
10. Treballs funcionals bidimensionals i tridimensionals amb conceptes com articulació, estructuració...
11. Escultura: argila, guix, fusta. Tècniques mixtes: filferro, tela metàl·lica, paper maché.
12. Transformació d'espais físics per a finalitats concretes.

4. Propostes de treball d'educació visual plàstica i metodologia

Les següents propostes de treball, que es corresponen amb els objectius assenyalats abans, són només exemples. Molts dels treballs poden tenir com a model altres propostes esmentades en els apartats d'edats inferiors, tenint en compte el que s'ha dit per a aquesta etapa en general.

Com sempre, algunes activitats aquí esmentades en requeriran unes altres de prèvies suposadament fetes en cursos anteriors.

El que cal tenir sempre present com a educadors és presentar els treballs com a respostes a les seves demandes, a vegades molt clares, a vegades més latents i no tan explícites. Per exemple, hi ha exercicis que responen a la necessitat d'aprenentatge davant de la descoberta de tots, nenes i nens, de la seva falta de tècnica. Això, per a ells, ja pot ser una motivació.

Altres vegades, el treball s'ha de plantejar després d'un col·loqui on surtin necessitats, evidències, propostes.... en què se sentin posteriorment involucrats emocionalment.

Sempre l'observació de la realitat, del comportament d'ells mateixos davant de diferents situacions, dels fenòmens que els envolten i que formen part de la seva vida quotidiana; la relació amb els altres i l'entorn ha de ser un motiu de reflexió que nosaltres haurem de propiciar, a vegades dificultosament.

I el treball no s'haurà acabat fins que després de les realitzacions, tornem a fer posades en comú (a vegades ja durant el procés) per observar, primer, els diferents resultats, gaudir, veure el que han fet els altres. Després, analitzar i discutir. Fomentar una autoavaluació.

4.1 Disseny:

- Grafismes per diferents motius: per a les diverses seccions de la revista del col·legi, per a un cartell, per a títols de les prestatgeries... Posteriorment es poden realitzar en linòleum.
- Retolació de títols, de frases: lletres majúscules o minúscules senzilles (el mateix color per cada lletra, vigilar les separacions entre lletra i lletra segons la forma, buscar documentació a anuncis, diaris, preparar arxius de models tipogràfics (collage revistes, rotuladors, linòleum, trepes...).

- Invenció d'un joc: inventar el joc i les seves regles. Dissenyar les formes individualment (dibuix, tinta xinesa, retolador, tèmpera...).
- Disseny de les formes d'un joc conegut (dames xineses, escacs...) en equips.
- Disseny previ a realitzacions tridimensionals (alguns tindran dificultats, procurar que després de la realització, la dibuixin).

4.2 Anàlisi d'una obra d'art:

- Visualització de l'obra (bidimensional o tridimensional). Mitjans emprats. Situació històrica, artista, moviment. Què sembla transmetre.
- Estudi d'alguns elements: línia, color, llum, ritmes, composició, figures, objectes, formes, materials...(realització d'aquest estudi en bidimensió o tridimensió)
- Interpretació pràctica individual d'algun aspecte simbòlic, enllaçant el treball amb conceptes abstractes com: l'alegria, la por...
- Interpretació pràctica (en petits grups) d'algun aspecte formal amb recerca lliure dels materials.

Es pot aprofitar l'estudi de l'obra per treballar conceptes referents a color (gammes, gradacions de tons, traduccions de freds a càlids...), a composició, a pas del pla al volum, i com model per a altres treballs: realitzacions de màscares, titelles, maquetes, transformacions d'espais físics...

Es recomana també canalitzar les diferents opcions i gustos amb la confecció de dossiers, murals de retalls de reproduccions, etc.

4.3 Composició:

- Composició bidimensional lliure amb formes geomètriques o d'objectes simples, retallats de superfícies pintades prèviament amb tèmpera.
- Composició i interpretació lliure amb els elements d'una obra artística (bidimensional o tridimensional; recerca individual dels materials).
- Cercar el seu só, el só general de la obra: identificar aquest só amb alguns materials que semblin més adients (això ho ha de cercar l'alumne). Tractar de **traduir** aquest só, ara ja sense tenir en compte l'obra original, en una nova realització gràfica o plàstica.

4.4 Traspàs de l'expressió oral a l'expressió visual plàstica:

- Dibuix, pintura o collage, d'alguna escena d'una narració o conte (individual).
- Transformació d'una narració en còmic (pot ser en equips).
- Estructuració visualplàstica d'un guió d'una telenovel·la. Discussió de la tècnica a emprar: treball en equips. Pot ser audio-visual, en video. Els treballs poden ser bidimensionals (vinyetes dibuixades o pintades, diapositives) o tridimensionals (realitzacions amb plastilina, amb altres materials, i posterior fotografia, o filmació)
- Descripció de l'ambient: situar-se davant d'un fenomen, observar la forma i el color dominants (un dia de tardor, de primavera, un local poc il·luminat...) amb pintura.

4.5 Figura humana:

- Observació psicològica de les persones: Parlar d'actituds en determinats moments, de reaccions davant de situacions, dels gestos, dels caràcters (treballs amb argila de la cara, de les posicions del cos)
- Articulació: representació de l'esquema de la figura humana en postures determinades (dibuix).

- Moviment: l'exercici anterior, amb més detall, que la postura variï lleugerament per donar idea de moviment. Aquest exercici requereix una gran cura per aconseguir dibuixos idèntics amb unes variants mínimes que són les que donaran idea de moviment. Pot fer-se amb paper transparent i retolador. Després, enganxar els fulls com un llibre, i al passar-los de pressa s'observarà el moviment.
- Postures: representació cuidant les proporcions, els gestos, que decideixin la tècnica a utilitzar (del tot al buidat, o afegint trossos i buidar,), cuidar que s'aganti la figura, textures, posterior pintat opcional amb tèmpera o pintura plàstica).
- Esbossos a llapis i disseny posterior per a la construcció d'ombres xineses: plantejaments d'articulacions i moviments de les figures, introduint també animals i formes fantàstiques.
- **escultura:** emprant una pastilla de sabó i un ganivet, treballar amb la tècnica de volum mètode substractiu, (vegeu apartat 2.2 etapa esquemàtica), fer una figura humana.
- amb la mateixa tècnica i materials que l'exercici anterior, fer una interpretació lliure en volum, d'alguna o algunes de les formes d'una pintura.

4.6 Espai:

- Exercicis de superfícies planes: dissenyar i dibuixar amb regla i cartabó (bosses, barrets, disfresses.) Posterior realització en paper.
- Exercicis de perspectiva: perspectiva caballera; dibuix de cubs i prismes a llapis, amb ombres, amb color (dacs).

4.7 Aprenentatge de tècniques:

- Serigrafia
- Nusos
- Confecció de patrons senzills per a disfresses (prendre mides, dibuixar, tallar, cosir o grapar) en paper, que no sigui el paper *pinotxo*.
- Ganxet: fer una gorra o una bufanda.

4.8 Construcció:

- Construcció d'una caixa de fusta. Disseny previ, plantilles, acoblament de les peces.
- Construcció d'una joguina amb fusta. Posterior pintat amb pintura plàstica i disseny i realització de la capsa.
- Construcció d'un instrument que faci soroll per als petits de l'escola.

4.9 Estructuració i realització d'un treball bidimensional o tridimensional en equips:

- Discussió de propostes. Tria de procediments i tècniques. Recerca de documentació i dels materials.
- Formació dels equips i divisió del treball: coordinadors, temps...

Alguns exemples: realització d'un teatre i les titelles, realització d'un espectacle amb ombres xineses.

5. Procediments

Pastels, dacs, tintes, carbonet, pintura tèmpera o plàstica (sempre pintures a l'aigua), retoladors, llapis tou i dur, modelat, mixtes i de construcció.

6. Materials

Paper de gra migjà, paper offset, cartolina, papers de seda, retalls de revistes, cartrons de reciclatge, papers vegetals, paper d'embalar, paper de diari, filferro, plastilina, corda, fil de cotó o llana, fustes diverses de reciclatge,

porex, fullola, argila, tela metàl.lica o de galliner, altres materials i de deixalla. Coles a l'aigua. Claus, alguns articles de ferreteria per a alguns treballs específics.

7. Estris

Pinzells, tisores, plomí, retolador, llapis de grafit negre i de color. Cullera i ganivet per treballar argila, fusta de suport. Estris diversos de taller de fusteria. Gúbies. Cutter. Regle, cartabó, escaire. Aparells de visionat de diapositives, casset, video.

AVALUACIÓ: ORIENTACIONS

a) Avaluació del mestre i de l'alumne:

Avaluació general, del curs, dels alumnes i de les seves respostes als treballs plantejats.

Avaluació particular de cada treball: el plantejament, la motivació, els estímuls, els materials, el temps, els resultats segons cada objectiu concret.

Avaluació general i particular de cada alumne.

Tota avaluació suposa examinar els resultats segons els propòsits establerts d'antuvi. És a dir, en un treball determinat, s'ha de tenir en compte, al començar, la finalitat general i les parcials que cal assolir. Aquestes han d'estar ben establertes i acotades, deixant per a altres treballs altres finalitats, en un sentit ampli de procés constructivista d'aprenentatge. Moltes parts aconseguides constitueixen un tot. Depèn de la situació inicial dels alumnes, aquest tot. I de la situació de cada alumne en particular.

Més que seguir unes pautes d'avaluació, crec que cal entendre que tota activitat es compon d'unes fases de plantejament, de procés, de culminació amb uns resultats. Cal estar sempre bastant atents al que està passant per reaccionar i ajudar al desenvolupament d'uns processos, actuant en les direccions que siguin necessàries, insistint-hi o canviant-les. Aquesta actitud l'entenc ja dins d'una disposició valorativa i crítica.

Crec que també cal estimular l'avaluació en els alumnes i des de les primeres edats. Més endavant (9-10 anys), aquesta autoavaluació de l'alumne s'ha de tenir en compte en treballs i situacions concretes, fins i tot en la concreció de les notes.

b) Avaluació del mestre a l'alumne:

Paràmetres d'observació a l'inici del curs, durant, al final:

De 4 a 7 anys

- Figura humana:

Figura humana sense estímulo. Figura humana amb estímulo. Inclou detalls. Relació amb l'espai. Efectua canvis. Proporció. Inclusió del jo. Repetició estereotipada.

- Espai bidimensional:

Identifica formes topològiques. Identifica formes euclidianes. Línia de base. Superposicions. Relació espai-temps (pel que fa a moviment).

- Espai tridimensional:

Identifica el volum. Identifica el buit i el ple.

- Emotivitat-sensibilitat:

Color. Formes en bidimensió i tridimensió. Textura. Moviment. Sons i sorolls. Olor. Gust.

- Modelat:

Modela posant fang. Modela traient fang.

- Construcció:

Recursos. Manipulacions i resultats amb els materials.

- Sociabilitat:

Treball en equip. Representació d'experiències socials.

- Tècnica:

Habilitat manual.

- Hàbits d'ordre i neteja:

Actitud personal. Cooperació.

De 7 a 9 anys:

- Figura humana:

Detall. Moviment. Proporció. Esquematisme. El *Jo* en relació amb el medi.

- Espai bidimensional:

Usa formes topològiques. Usa formes euclidianes. Línia de base. Proporció. Superposicions. Perspectiva. Llums i ombres. Relació espai-temps. Dins-fora (raigs X).

- Espai tridimensional:

Treball del buit i del ple. Mides i proporcions. Tendència al relleu bidimensional (treballa sobre el pla, li costa aixecar el volum).

- Emotivitat-sensibilitat:

Color. Formes en bidimensió i tridimensió. Textura. Moviment. Sons i sorolls. Olor. Gust.

- Modelat:

Modela posant fang. Modela traient fang. Inclou altres materials.

- Construcció:

Recursos amb diferents materials. Experimentacions i resultats.

- Sociabilitat:

Treball en equip. Representació d'experiències socials.

- Tècnica:

Coordinació oculomanejadora. Habilitat manual.

- Hàbits d'ordre i neteja:

Actitud personal. Cooperació.

De 9 a 11 anys:

- Figura humana:

Detall. Moviment. Proporció. Concepte. El *Jo* respecte a l'espai.

- Espai bidimensional:

Usa formes topològiques. Usa formes euclidianes. Línia de base. Proporció. Superposicions. Perspectiva. Llum i ombres. Relació espai-temps. Semblança amb la realitat.

- Espai tridimensional:

Treball del buit i del plé. Mides i proporcions. Tendència al relleu en bidimensió. Concepció de la forma volumètrica.

- Emotivitat-sensibilitat:

Color. Formes en bidimensió i tridimensió. Textura. Moviment. Sons i sorolls. Olors. Gust.

- Modelat:

Modela posant fang. Modela traient fang. Busca altres recursos.

- Construcció:

Recursos i recerca de sol.lucions. Acoblaments. Acoblaments de diferents materials.

- Inicis de disseny:

Símbols, grafisme.

- Sociabilitat:

Treball en equip. Representació d'experiències socials.

- Tècnica:

Estructuració del procés. Habilitat manual. Domini dels estris.

- Hàbits d'ordre i neteja:

Actitud personal. Cooperació.

BIBLIOGRAFIA

(pendent d'actualitzar i ampliar, gener 2008,
estigueu atents a les fonts documentals que es van donant a classe)

Bibliografia:

- Agra , M.J.; Berrocal, M.; Cabanellas , I.; Eslava,.; Panadès, I; Ruiz de Velasco y otros . (2007) La educación artística en la escuela . Barcelona: Graó
- Aguirre, Imanol. (2005). *Teorias y practicas en educación artística. Ideas para una revisión pragmatista de la experiencia estética*. Madrid: Octaedro-Eub
- BELJON, J.J.(1993). *Gramática del arte*. Madrid: Celeste
- CABANELLAS, M.I.(1980) *Formación de la imagen plástica en el niño*. Pamplona: Grafínasa.
- Col.lecció *L'art en jeu. Magritte, Léger, Arp, Picasso, Delaunay,...* Paris: Centre Georges Pompidou
- Col.lecció dirigit per MUNARI, B. *Disegnare, colorare, costruire*. N°s. 1 al 10. Bologna: Zanichelli
- GAGE, John (1993) *Color y Cultura. La práctica y el significado del color de la Antigüedad a la abstracción*. Madrid: Siruela y Thames and Hudson.
- Gillig-Amoros, L., Hebert, E., Schneider, M. (1998) *Autour de l'objet. Pratique des Arts plastiques autour de l'objet. École maternelle. École élémentaire*. Alsace: Ed. CRDP d'Alsace 7 (07) AUT
- PAWLIK, Johannes (1996). *Teoría del color*. Barcelona: Paidós.
- SANS, S.(1991). *Diàlegs amb la sorra*. Barcelona: Art 85.
- Catàleg *Tallers didàctics a l'Ivam*. (1988) Valencia: Ivam.
- TONUCCI, F.(1988). *Els materials*. Vic: Eumo.
- FIGUERAS, Mercé (2000). *Traç tocats : experiències plàstiques amb l'art*. Barcelona : Traç
- TRITTEN, G.(1974) *Education par la forme et par la couleur*. Anvers-Anney: Ed. Delta.
- Revistes: *Créations/ Perspectiva Escolar/ National Geographic /Dada*
- TAPIES, A., El arte y sus lugares <7.01 Tàpies TAP>
- TORRES, Montserrat; JUANOLA, Roser (1998). *Dibuixar: mirar i pensar*. Barcelona: Rosa Sensat.
- TORRES, Montserrat; JUANOLA, Roser (1998). *Una manera d'ensenyar arts plàstiques a l'escola. 140 exercicis per a educació infantil i primària*. Barcelona: Rosa Sensat.

www.xtec.cat/~evalero6
<http://www.lmi.ub.es/evisual/>
<http://www.bvisio.com/>
www.uclm.es/artesonoro/framesmenu.html
<http://www.xtec.es/ceiporlandai/activita/besti05/besti.htm>
<http://www.xtec.net/~mmoron/>
<http://www.experimentem.org>

Bibliografia tècnica i de recursos:

- CLARK, K. (1984). *Manual del alfarero*. Madrid: H. Blume.
- CUIXART, M., i altre (1988). *40 NINOTS*. Marionetes, caps grossos, gegants i elements festius. Barcelona: Graó.
- FONT i SUÑÉ, A.(1985) *33 Tècniques*. Recursos Audio-visuals. Barcelona: Graó.
- FRANK-DANDRES, C. (1989). *Sculpture pour enfants*. Paris: Dessain et Tolra.

GONZALEZ, J.M., i PASSANS, J. (1985). 28 Màscares. Caretes, carotes i antifàços. Barcelona: Graó.

IMBERNON, F., i ZABALA, A., Tècniques d'impressió a l'escola. Barcelona: Graó, 1986 (el cito aquí per avisar que encara que va ser molt útil en el seu moment, ara és molt antic i hi ha tècniques que no están actualitzades per a treballar a l'escola, com per exemple el linòleum).

MALTESE, C., coord.(1980). Las técnicas artísticas. Madrid: Cátedra. 1980.

MAYER, R.(1985). Materiales y técnicas del arte. Madrid: Blume.

MIDLEY, B.(1985). Guía completa de Escultura, Modelado y Cerámica. Técnicas y materiales. Madrid: Blume